

estis tie ekde la 1-a jc. a.K. ĝis la komenco de la 5-a jc., klopodante enkonduki instruadon de la latina lingvo kaj edukadon de nobelulidoj laŭ romia maniero. Ankaŭ latinaj enskriboj maloftas tie. La latinan tamen komencis uzi kristanaj aŭtoroj, ekz. Pelagio, Patricio kaj Beda la Honorinda. Post la foriro de Romanoj, la anglosaksa elemento invadis grandan parton de la brita teritorio.

En *Helvetio* vivis triboj parencaj al gaŭlaj keltoj, ekz. tiguroj. Iom specialan grupon formis keltkulturaj liguroj, kiuj vivis ankaŭ en Ligurio; en la nuna Tiĉino ili nomiĝis le-pontoj. Ili sciis legi kaj skribi, uzante nord-etruskan alfabeton, kiel atestas enskriboj. Ĉ. 100 jarojn a.K. ili alprenis la «veran» keltan lingvon. Alia gento, Retoj, asimiliĝis unue al keltoj kaj poste al Romanoj. La lando iĝis parto de la Romana Imperio en la jaro 15. Ĉ. la jaro 400, ĝermanaj alemanoj kaj burgundoj invadis jam preskaŭ komplete romanigitan Helvetion. El la konserviĝintaj enskriboj klaras, ke nordhelvetiaj alemanoj konservis siajn nomojn kaj la lingvon (kiun ili uzas ĝis hodiaŭ), dum la sudaj burgundoj romaniĝis. Multaj latinaj enskriboj troviĝis en Romanaj urboj kiel Ĝenevo, Laŭzano, Soloturno.

Cezaro starigis en 58 a.K. la Rejnon kiel limon de *Germanio*. Pluaj klopodoj de Romanoj penetri malantaŭ ĝin malsukcesis. La enskriboj atestas ĉeeston de la legioj, sed la videbla romanigo de la germanoj ne okazis. Nur el historiaj mencioj, ekz. ĉe Tacito, oni scias, ke kleraj germanoj, celantaj superan pozicion en la imperio, lernis la latinan lingvon. Parolis ĝin eĉ la fama germana militgvidanto Arminio.

Loĝantaro de provincoj *Vindelicio*, *Retio* kaj *Noriko* t.e. de Alpoj kaj la supra Danubolando, estis kelta, asimilinta la originajn ilirojn. Romanoj invadis tien en 15. a.K. Dum la regno de Tiberio ekloĝis tie veteranoj, kiel klaras el enskriboj. Retoj kaj norikoj havis ankaŭ gravajn militajn kaj oficaĵajn funkciojn, ĉar en la enskriboj troviĝas malmultaj Romanaj nomoj. Pro malstabileco de la limo, la provinculoj revenis en Italion post la jaro 488, sed la agrikulturaj setlejoj de restintaj Romanoj estas menciataj ĝis la 6-a jc.

Panonio sur la Danubo ankaŭ havis iliran loĝantaron, iĝinte romia provinco en la jaro 8. Dum la Romana regno ĝi estis unu el la plej evoluintaj regionoj en kulturo, arĥitekturo kaj edukiĝo, kies tradicio travivis ĝis la bizanca epoko. La latina lingvo enradikiĝis eĉ kiel popola lingvo, precipe en la suda parto, en la nordo ĝi estis lingvo de kleruloj kaj monakoj. Panonian originon havis eĉ imperiestroj Aureliano, Probo, Valentiniano kaj Graciano. La floranta latina kulturo estis detruita de hunoj en la 5-a jc.

En *Makedonio* kaj *Trakio* renkontiĝis influoj latinaj kaj grekaj, Romanoj eĉ studis en tiamaj grekaj lernejoj, ekz. en Apolonio. La transiro al latina kulturo signifis imitadon de la vivo de romiaj legioj inkluzive religiaj kutimoj, kiel pruvas latinaj nomoj de trakaj festoj. Romanigon helpis ankaŭ translokigo de la ĉefurbo en Bizancon en 330 – la latina estis la lingvo de la registaro kaj leĝoj. Nur en la 7-a jc. ĝi cedis al la lingvo greka.

Balkan-danubaj landoj *Moesio* kaj *Dakio* estis ankaŭ loĝataj de trakaj etnoj. Moesion fondis Aŭgusto jam 29 a.K., Dakio iĝis kolonio nur en la jaro 107. La koloniigo rapide influis lokan kulturon, enkondukiĝis romiaj kulto kaj sacerdoto, samkiel metiistaj kolegioj laŭ romia ekzemplo. En aĉetkontraktoj, testamentoj, verdiktoj kaj similaj dokumentoj troviĝas nomoj de dakoj en romigita formo, aŭ en la sama familio miksiĝas nomoj dakaj kaj latinaj. La romia superregno en Dakio daŭris nur 170 jarojn, sed ĝi konsiderinde influis la lingvon. Malpli forta influo de la latina lingvo estis en Moesio, kie ĝi estis uzata precipe en eklezio. Pro invadoj de gotoj, bulgaroj kaj slavo, la romanigita loĝantaro estis elpuŝita suden de Danubo, konservante la latinidan rumanan lingvon.